

kultúrtörténeti oldalról közelíti meg, mégis rengeteg olyan momentumot mutat fel, amelyek nemcsak a régió iránt érdeklődők, hanem a leendő történészek, társadalomtudósok és politikusok számára is rendkívül fontosak lehetnek. Nem is beszélve a szerző által képviselt szellemiségről, amely komoly segítséget nyújthat ahhoz, hogy régióink történetét végre ne csak szűk, nemzeti keresztmetszetű, egydimenziós történet szemlélettel nézzük, amelyben nemegyszer a lenézés vagy a sérelmek dominálnak, hanem aktuálpolitikai szempontokon felülemelkedő, magasabb, a teljes közép-európai perspektívát átfogó távlatból, ahonnan a térség pozitív értelemben vett közös vonásai is felismerhetők.

Vesztróczy Zsolt

Álarcban élünk

Tokai András:
Aranykor, ezüstkor, vackor
(Versek 1986–2006.)
Orpheusz, Bp., 2006.

Igaz, hogy az embernek mindenfélét olvasnia kell, de hogy keveset-e, vagy amennyit csak tud, az már nincs megszabva, mondja Saramago, lévén oly rövid az élet, a világ pedig oly nagyon terjedős. Másfelől meg – ezt állítja Amélie Nothomb – ott vannak a békaolvasók, „akik odáig jutnak a szofisztikában, hogy úgy olvasnak, hogy nem olvasnak. Olyanok, mint a békaemberek: átússzák a könyveket, és minden leperreg róluk.”

Vackorevés könyvtátúszással? De hát lehet-e bármiféle fényhez és zamathoz csapkodva eljutni? Nem, de igen, mert szépliteratúrai extrém sportok dűlása idején tán még ez is lehetséges. Csakhogy nem értelmes, nem is lenne méltó. Tényleg rövid itt a földön a többek közt olvasásra is kiszabott időnk, ezért inkább arra figyelmezzünk, amire az Arany Jánost idéző Tokai Ferenc már húsz éve vágyik: *Bárcsak a lehetlent lehetne letetni!*

Úgy látszik, a költészetben lehet.

A néha „pilótaarcú”, máskor merev csinovnyik-álarcban szavakat és verssorokat gyűjtögető költőnek sikerült. Régebben a Gellérthegyet és a Dunát, a 302-es állóhajót bámulta versbe, mostanában inkább az éledőpusztuló kertet, közben Kavafisszal utazgat vissza Sirázba és Perszeopoliszba meg Kairóba, legfőképpen persze önmagába.

Talán furcsa, de még Kairó is csak annyira életrajzi helyszín, mint Budapest, a Gellérthegy vagy a sashalmi kert, *Mert mindig csak magamban, Möbius-körökben /*

utaztam: engem jártak a tájak selymes rétjei. / Vagy ott, vagy itt: csak magamban keringtem, / akármí forró partokig jutottam. / Mind az én testemnek távol országából / valók csanakjaim és hosszú késeim. / S ha jobban tudom, mit kevésbé tudtam, / csak mert ki- és belestem / másik magamnak titkos résein.

Hogy volt-e aranykor, ezüstkor, vagy csak vágyakozás a sosem volt lehető után? Hogy a sok sietős, feszes, sőt zaklatott, mégis méla várakozás gyors tétovasága után az újabb kor miért éppen vackor? Mindez létmód vagy szójáték? Ha szójáték, mit idéz föl: a gyermekkor álmottas, Weöres Sándor-i világát, vagy csak kiszámított, túlértékelt, megkedvelt poén?

Hogy mi lehet Broccardo bal kezében, nem tudjuk meg soha. Tokai új könyvének címlapján babafigurák látszanak; a hátát mutató illető egy apró, réz Dávid-figura, amelyet Tokai egykor a kairói bazár hulladékából lomtalanított, miként később Lábass Endre a maga kincseit a semmivel sem kevésbé rejtelmes Budapest bugyrában. Átlelkesített tárgy, egy kis parittyás ürge, de immár parittyá nélkül.

Az *Aranykor, ezüstkor, vackor* a húsz év előtti *Ideiglenes emlékművek* második fele. Nem csak második könyv, nem második fél könyv, hanem a Bella Istvántól halandóság-gyakorlatoknak nevezetett művelet folytatása. Vagyis létezőmód.

Tokai ugyanis életrajzi költő, aki a múltó, sík metszet-lét elillanó kis végtelenségeit életrajzi faktumok, találkozások, irodalmi portrék, anekdoták, villanások keretébe zárja. Akikre rámutat, akiket megidéz, vállal, azok igazi irányjelzőfények; számára, mint Arany János írta: a tengernek lámpatornyai. És amit ellesve megőriz tőlük: Füst Milántól és Kassáktól, Vas Istvántól és Orbán Ottótól, Nagy Lászlótól és Takács Imrétől, Szervác Józseftől, Nádasdy Ádámtól vagy Németh G. Bélától – mindaz nem csak irodalmi jelen, hanem éppen ő, Tokai András, aki merengve, epikus komótosággal kínálja tétován, amit meglátott és átélt.

Ez a földidéző, mégis megszűrő közvettség a kortársak és barátok néven nevezése ellenére is szükségképp távolságtartó. Bár nem csak a tisztelő azonosulás az, ami telíti, hanem mindig mély, emberi, ragaszkodó bensőségesség is – mondjuk ki nyugodtan, hogy a szeretet –, ámde a jelzőfény marad csak irányfény, hisz hajózni mindig egyedül kell úgyis.

Különösen, hogy Tokai olyan kor- és életrajzi költő, aki az ironikus és maróan önironikus, néha fölött gyermekségével kérkedő, máskor mélységeivel ijesztő, de sohasem rálegyintő ember határozott bizonytalankodásával lel rá önmagára. Olykor úgy tűnik, hogy nem szereti, nem sokra becsüli magát, ilyenkor gyer-

meki esendőségeit faragná sztélekbe, dalszerű monológokba, megszerkesztett, máskor szinte ad hoc poémákba. Igaz, hogy Tokai verseiben nem kevés a véletlen elem, az esetleges, vagy tétova szövegválasztás, darabosan hagyott, csiszolatlan szórend, alapkérdése mégis világos: lehet-e, tud-e még hinni bármiben is? Mert a líra nem terápia.

Válaszait néha kopár fénytelenességgel, máskor meg időtlenítő bibliussággal adja meg, a mediterráneum allegorikus fölhasználásával, szándékoltan sivár, mégis fölfénylő kései hellenizálással. Ezekben a versekben sem a bukolika, hanem az erő és a fény a fontos, az, ami az opál szürkéségen biztosan átdereng.

Legfőbb témái megszületése, és ami ebből következett: háborús örökség és történelem: *Debrecenben születni jó volt. / Meghalni milyen lesz, nem tudom.*” *Simor utca, Gancmávag, Kisúj, Hejőcsaba s a többi zaklatott megálló, majd a lassan megrogyó, de kibélelhetőnek gondolt béke („Játszóteret az ifjúságnak!”), vergődések és fölemelkedés. Azután „Magyart tanított. Homokviharban / tábort géppel Jancsót vetített. [...] Látott napkeltét a Kheopsz teteféről. / Kavafisz poros székebe beleült. / Volt valami titkos megbízatása / is, de már a jelszó átadásakor belesült.*

Ám ez is csak afféle vackor-ízű kesernyés verszárlat, hiszen például a *Műegyetemi rapszódia* éppen arról tanúskodik, hogy a Tokai-féle, széles gesztusokat kerülő bölcsesség talán mégsem csak a jelszónak van birtokában, de az üzenetet is képes átadni.

Ez az üzenet persze nem a szóló szóló, csengő barack ritmusa, íze, tartalma. Jó, legyen hát vackor. Zuhanások, boldogságok, és a megmenekítő, ám keserves aprómunka: maga a költészet: *követtem mégiscsak a részem, / túrtem belőle egy darabot.*

Tokai András azt mondja: *Álarcban élünk, „sorompók között”. / És nincs a verseknek csattanójuk.*

Csapody Miklós

Ki a künde? Hász Róbert:
A künde
Kortárs Kiadó, Bp., 2006.

Hász Róbert új regényének olvasása közben az embernek óhatatlanul eszébe ötlenek analógiák. Mindenekelőtt Umberto Eco és *A rózsza neve*, de legalább ennyire Eco egy másik könyve, a *Baudolino*. Hiszen Hász Róbert új regénye, *A künde* történelmi kulisszák közé helyezett krimiként éppúgy olvasható, mint a magyar nemzeti mitológia újra-, sőt talán inkább: megteremtéseként. Ám éppen ez utóbbi olvasatában válik el élesen Eco első, kirobbanó sikerű regényétől, s kapcsolódik inkább a többedikhez, amennyiben ez a könyv nem az egyetemes középkort, hanem annak egy speciális, egyedi szeletét ábrázolja, amint a *Baudolino* is megrajzolja egy város (Alessandria) mitológiáját, beillesztve azt a nagy, európai közös mitológiába. Hász Róbert kötetének színtere a magyar középkor, vagy inkább a magyar középkor előjátéka. A már letelepedett, de még meg nem állapodott, gyökeret nem eresztett magyarság időszaka, melynek legfőbb jellemzője a bizonytalanság és az átmenetiség.

A regény főhőse Pannóniai Stephanus, egy sankt gallen-i szerzetes, aki gyerekkora óta kolostorban nevelkedik, származását homály fedi a bizonytalanság személyével kapcsolatban éppúgy meghatározó, mint a magyar törzsekre vonatkozóan. Idős korában a kolostor perjelje elküldi a pogány türkök, azaz a magyarok közé, egy, a pápától származó üzenettel, melynek értelmében a katolikus egyházfő szövetséget ajánl a pogányoknak a német-római császárral szemben. Útravalóul egy pogány jelképet, jelesül egy medált ad neki, amely a kalandok és bonyodalmak forrása lesz a magyarok földjén, hiszen kiderül róla, hogy nem más az, mint az Árpádok egyeduralmuk előtti államforma, a kettős fejedelemség egyik uralkodójának, a szakrális fejedelemnek, vagyis kündének a jele, azaz a turul. Pannóniai Stephanus e jelnek és tudata mélyéről felbukkanó magyar nyelvismeretének köszönhetően, amely legalizálja azt a lehetőséget, miszerint ő maga a meggyilkolt Kurszán-künde fia, Csaba-ur, emblémájává válik egy Taksony fejedelem elleni összeesküvésnek. Ennek leveretése után az erdélyi országrész urának, s rajta keresztül voltaképpen Gézának, a trónörökösnek foglyává lesz. Hogy valóban a sankt gallen-i követ Csaba-ur, a künde, avagy mégsem, az a regény utolsó lapjaiig titokban marad, ahogy az egy kiváló kalandregényhez illik.

Egy másik alapvető kérdést még korábban megold a szerző, nevezetesen a künde népének talányát. A fikció szerint Kurszán népét, urának bajorok általi megöletése után, Árpád (néhány, hadászatiilag fontos nemzetségétől

Megjelent az IRODALMI JELEN februári száma!

A Bibliát, Gabi!, avagy mitől óv meg az akasztófahumor – beszélgetés Cseke Gáborral

Éneklő folyó – Halász Margit, az Irodalmi Jelen regénypályázatának különdíjasa

Makkai Ádám, Nádasy Ádám, Eszteró István, Komán János, G. István László, Dudás Henrietta, Dobai Bálint, Sáfrány Attila versei

A 98 éves Anavi Ádám köszöntése

Vámos Miklós, Weiner Sennyei Tibor, Sopotnik Zoltán, Nagy Koppány Zsolt, Csató Ildikó, Puskás Attila írásai

Kritika Karácsonyi Zsolt, Németh Zoltán, Buda Ferenc, Fecske Csaba, Györe Balázs, Onagy Zoltán, Füzfa Balázs, Sümegi István könyveiről

Színházkritika Jászay Tamás, Simon Edina, Gabnai Katalin és Kovács katáng Ferenc tollából

Beszéd a palackból Szöcs Géza, *A bőség zavara* Onagy Zoltán, *Sándor vagyok én is* Johan von Kronstadt rovata.